

بسم الله الرحمن الرحيم

خلاصه‌ی فصل سوم: ارتباط و اثر آن در فرایند

تدریس و یادگیری

موضوعات این فصل

- ✓ تعریف ارتباط
- ✓ هدف و روش ارتباط
- ✓ انواع (روش های) ارتباط
- ✓ الگوی ارتباط
- ✓ موانع ارتباط (پارازیت)
- ✓ تأثیر ارتباط در فرایند تدریس - یادگیری

مقدمه: برای یک تدریس مفید و رضایت بخش، باید بین معلم و فراگیران (دانش آموزان) یک ارتباط خوب و مطلوب برقرار شود که برای این کار لازم است معلم، قبل از تدریس نسبت به مخاطبان خود و نیازها، توانایی ها و علایق آن ها شناخت حاصل کند و با توجه به این امور، پیام (محتوای درسی) خود را به آن ها منتقل کند.

تعریف ارتباط: کلمه ی «ارتباط» معادل فارسی لغت "Communication" در زبان انگلیسی است. این کلمه، بیش تر در علوم ارتباطات به کار می رود.

در فرایند آموزشی، ارتباط عبارت است از برقراری رابطه و داشتن تفاهم و اشتراک فکری، فرهنگی و ارزش های حاکم بین معلم و فراگیر یا فراگیران. در این راستا، به چند تعریف از این کلمه اشاره می شود:

تعریف ارتباط از دیدگاه دانشمندان

- 1- فن انتقال اطلاعات و افکار و رفتارهای انسانی از یک شخص به شخص دیگر.
- 2- تمام جریاناتی که به وسیله ی آن یک اندیشه می تواند اندیشه ی دیگری را تحت تأثیر قرار دهد.

- 3- در **علوم اجتماعی**: ارتباط تعامل اجتماعی است که منشأ فرهنگ و عامل ارتقای انسان است.
- 4- در **فرایند تدریس و یادگیری**: فرایند انتقال و تبادل افکار، اندیشه ها، احساسات و عقاید دو فرد یا بیشتر با استفاده از علائم و نمادهای مناسب به منظور تحت تأثیر قراردادن، کنترل و هدایت یکدیگر. (**تعریف مؤلف**)

تعریف 4 به موارد زیر اشاره می کند:

- 1- ارتباط را وقایع و روابط **جاری، مستمر و پیوسته در حال تغییر** می داند نه یک رویداد ثابت.
- 2- برای انتقال مفاهیم باید از **علائم و نمادهای مناسب** استفاده شود.
- 3- به هدف ارتباط، فراتر از تأثیرگذاری توجه دارد؛ زیرا بر دو عامل «**کنترل و هدایت**» به سمت اهداف آموزشی و رسیدن به کمالات انسانی به عنوان هدف ارتباط تأکید شده است.

*****

هدف و روش ارتباط: برقراری ارتباط از نظر هدف و روش همیشه به یک صورت انجام نمی شود. در واقع عامل مهم در **تعیین روش** برقراری ارتباط، **هدفی** است که به وسیله ی فرستنده پیام دنبال می شود.

از نظر **مؤلف**، مجموعه فرایند آموزشی تلاشی است در **جهت تغییر شرایط یادگیری و تحت تأثیرقراردادن و کنترل فکری و رفتاری فراگیران**؛ شرایطی که بر اساس **شناخت تمایلات و توانایی مخاطبان** فراهم شده و منجر به هدایت آنان به سمت اهداف آموزشی و رسیدن به کمالات انسانی می شود.

*****

انواع (روش های) ارتباط

- ❖ **ارتباط ازادی:** ارتباط با طرح و برنامه ریزی قبلی و حساب شده باشد.
- ❖ **ارتباط غیرازادی:** ارتباط بدون طرح و برنامه ریزی قبلی باشد.
- ❖ **ارتباط رسمی:** ارتباط در سطحی وسیع و در محیط های رسمی و اداری صورت می گیرد.
- ❖ **ارتباط غیر رسمی:** ارتباط بین دو نفر یا دو گروه به طور عادی و غیر رسمی اتفاق می افتد.
- ❖ **ارتباط کلامی:** در جریان ارتباط، پیام ها به صورت رمزهای کلامی انتقال می یابد.
- ❖ **ارتباط غیر کلامی:** پیام به صورت علائم یا رمزهای غیر کلامی مانند حرکات دست، چشم و ... انتقال می یابد.
- ❖ **ارتباط مستقیم:** ارتباطی که بدون واسطه بین شخص فرستنده و گیرنده پیام ایجاد می شود.

❖ **ارتباط غیر مستقیم:** ارتباط چهره به چهره نیست و جنبه شخصی ندارد چه بسا در چنین ارتباطی، گیرنده و فرستنده پیام، همدیگر را نشناسند.

❖ **ارتباط فردی (خصوصی):** ارتباطی که معمولاً بین دو یا چند نفر به وقوع می پیوندد و بیشتر حالت مستقیم و شخصی دارد.

❖ **ارتباط جمعی:** ارتباطی که بین یک نفر با یک گروه یا گروهی با گروه دیگری برقرار می شود که ممکن است مستقیم یا غیر مستقیم باشد.

❖ **ارتباط یک طرفه:** انتقال پیام از فرستنده شروع و به گیرنده ختم می شود و گیرنده نسبت به مفاهیم پیام واکنشی به فرستنده نشان نمی دهد.

❖ **ارتباط دوطرفه:** پیوسته نقش فرستنده و گیرنده در جریان ارتباط عوض می شود.

*****

الگوی ارتباط: برای برقراری یک ارتباط موفق نیازمند یک الگوی مناسب هستیم.

تعریف الگو: معمولاً به نمونه‌ی کوچک شیء یا مجموعه‌ای از اشیاء بزرگ الگو گفته می شود.

فواید الگو:

- چهارچوب ذهنی ما را برای ارتباط مشخص می کند.
- بخش از فرایند روانشناختی ارتباط را در اختیار ما می گذارد.
- الگو می تواند علل موفقیت یا شکست را پیش بینی کند مثلاً انواع بازخورد و واکنش های احتمالی را پیش بینی می کند و بعد، رفتار خود را با آن ها تطبیق می دهیم.

عناصر عمده موجود در الگوها : 1. منبع یا فرستنده پیام 2. پیام 3. گیرنده پیام

عوامل مؤثر در منبع یا فرستنده پیام:

- طرز فکر، نگرش
- تسلط بر محتوا
- مهارت در علامت گذاری و انتقال پیام

پیام

• **رمز گذاری:** وقتی اطلاعات به صورت علائم یا نمادهایی آشنا برای مخاطب درآید، برای او قابل فهم تر خواهد بود.

به این عمل در اصطلاح ارتباطی رمز گذاری گویند.

• **رمز خوانی:** پیام زمانی برای گیرنده قابل فهم خواهد بود که مجدداً از حالت رمز و علامت خارج شده و به صورت نشانه

های آشنا درآمده باشد. به این عمل در اصطلاح رمز خوانی گفته می شود.

وسيله و طريق ارسال پيام

حامل: وسیله ای که پیام به واسطه ی آن حمل و مطرح می شود.

کانال: راه و طریقی را که پیام در آن حمل می شود مثلاً در ارتباط شفاهی پیام به صورت امواج صوتی به گیرنده می رسد و در ارتباط کتبی از طریق نوشته به گیرنده منتقل می شود. رسانه های جمعی دسته ی مهمی از کانال های ارتباطی اند.

البته فرستنده برای ایجاد ارتباط، باید حامل و کانالی متناسب با پیام و خصوصیات گیرندگان خود انتخاب کند.

گیرنده پیام:

نیازها ← خواستن ← انتخاب

مهم ترین مسئله در یک نظام ارتباطی این است که فرستنده و گیرنده پیام از نظر اطلاعات، عواطف و سایر ارزش های اجتماعی و فرهنگی وجه مشترکی داشته باشند.

بازخورد (عکس العمل): بازخورد، امکان ارزیابی کار خود را برای معلم فراهم می کند که یا مثبت است که در این صورت، فرستنده ی پیام را تقویت می کند که به کار خود ادامه دهد؛ و یا منفی است که سبب می شود فرستنده ی پیام، برگردد و اشکالات و ایرادات خود را اصلاح کند.

*****

موانع ارتباط (پارازیت): بعضی عوامل درونی و بیرونی ممکن است موجب شود ارتباط مطلوب برقرار نشود که به این عوامل **پارازیت** یا **موانع ارتباط** گویند.

- **بحث شفاهی:** استفاده‌ی مداوم از سخنرانی یک طرفه‌ی صرف یا یکنواختی ریتم صدا یا مفاهیم تکراری و خسته کننده، باعث کاهش یادگیری و تدریس می شود. برای افزایش کارایی تدریس می بایست علاوه بر علائم و نمادهای شفاهی از علائم غیر کلامی و کانال های مختلف دیگر نیز استفاده کرد.
- **جالب توجه نبودن پیام:** اگر پیام (محتوای درس) بر اساس زمینه های علمی، نیازها، علایق و توانایی دانش آموزان نباشد، به خوبی دریافت نمی شود. بنابراین هر چه عناصر پیام، تازه تر و جالب تر باشد برای فراگیران جالب توجه تر خواهد بود مثل استفاده از عکس، فیلم و اسلاید.
- **انتقال منفی:** اگر تجارب قبلی، ما را در درک مطلب جدید یاری ندهد و باعث سردرگمی بیشتر و به وجود آمدن مشکل جدید شود انتقال منفی گفته می شود.
- **رؤیایی شدن یا در خود فرو رفتن:** اگر جو حاکم بر کلاس درس یک جو خشک و بی روح باشد، حواس دانش آموز پرت می شود و باعث می شود که او در عالم خود و زندگی شخصی و خانوادگی خود و یا غرق شدن در آرزوهایش سیر کند. با افزایش سطح درک شاگرد و جذابیت موضوع و به کارگیری روش های مختلف ارتباطی می توان این حالت را کاهش داد.
- **عدم درک:** اگر معلم نتواند مطالب خود را مطابق درک و فهم دانش آموزان مطرح کند، آن ها نخواهند توانست با او ارتباط مفید و مطلوبی را برقرار کنند؛ لذا محتوای پیام را هم درست و خوب دریافت نخواهند کرد و این در ضعف روحیه و کمبود اعتماد به نفس آن ها بسیار تأثیرگذار است. بیان مطلب به همراه مثال های مأنوس باعث انتقال پیام به طور محسوس و ملموس به مخاطب می شود.
- **عوامل فیزیکی نامناسب:** ناراحتی شاگرد بر اساس عوامل فیزیکی کلاس ممکن است سبب قطع ارتباط او با معلم شود. هرچه محیط آموزشی مناسب تر و دلپذیرتر باشد، فراگیران به موضوع درس، بیش تر علاقه مند می شوند.

*****

- **هرز رفتن پیام:** گاهی موانع خاصی از بیرون وارد جریان ارتباط نمی شود، اما به علت عدم شناخت ظرفیت واقعی کانال یا نارسایی های دیگر ارتباطی تمام پیام های ارسال شده از طرف فرستنده به گیرنده نمی رسد و از مدار خارج می شود. به این حالت **هرز رفتن پیام** گفته می شود.

• **راه های کاهش هرز رفتن پیام**

❖ 1-به حداکثر رساندن ظرفیت کانال

❖ 2-انتخاب کانال مناسب برای پیام

❖ 3-تکرار مطالب و استفاده از رسانه های مختلف

پایان خلاصه‌ی فصل سوم

تهیه کنندگان

مریم فانی

الهام آتشی

فرزانه عباس پور